

Filmtaak 'Apocalypto'

Uitgediepte vakdidactiek geschiedenis (SLO)

Vooraf

Ik heb gekozen voor de film *Apocalypto* geregisseerd alsook (co-)geschreven en (co-)geproduceerd door Mel Gibson. De film kwam uit in de cinemazalen in het najaar van 2006. Naast de zeer kwalitatieve uitwerking van mijn voorgangers Chantal Acket en Tess Van den Borre zal ik in deze opdracht een les historische kritiek voor het secundair onderwijs op basis van deze film uitwerken. De les zelf is gericht op leerlingen uit het 4^e jaar ASO aangezien deze op dit moment normaal gezien de precolumbiaanse culturen behandelen in de les. Op zich kan de les ook perfect in andere jaren gegeven worden aangezien het een losstaande les historische kritiek en filmanalyse is maar het lijkt mij toch aangeraden om deze les te geven wanneer de vertoonde lesinhouden nog vers in het geheugen van de leerlingen zitten.

De keuze voor de film was snel gemaakt aangezien ik hem zelf al enkele malen heb gezien en ik de film automatisch link aan historische kritiek. Als filmmaker is Mel Gibson dan ook bekend en berucht om zijn succes en omgang met het genre van de historische speelfilm waarbij ik meteen ook denk aan andere klassiekers zoals *Braveheart* en *The Patriot*. Bijkomend gebied de eerlijkheid mij te 'bekennen' dat er al een schitterende kritische 'studie' van de film is gemaakt op YouTube op een kanaal genaamd *History Buffs*.¹ Dit kanaal biedt populaire kritische analyses van allerlei historische speelfilms en series. De geanimeerde verteller, die naar mijn weten geen historicus is, deelt zijn passie voor historische speelfilms en combineert dit met een analyse van de historische accuratesse van dezelfde films. Deze analyse van ongeveer 25 minuten zal dus ook deels de basis vormen van veel van de elementen die ook in mijn les zullen terugkeren. Ik moet hierbij wel vermelden dat zijn analyse geen kant-en-klare les historische kritiek is maar gewoonweg een historische bespreking van de film zelf. Ik zal dus met andere woorden zelf dus nog de volledige les moeten bedenken en uitwerken.

De fictieve les historische kritiek hieronder wordt gegeven aan het einde van de lessenreeks over de precolumbiaanse culturen. De leerlingen zullen tijdens de lessen zelf al in aanraking zijn gekomen met bepaalde fragmenten uit de film maar dan simpelweg als illustratie bij de leerstof.

Praktisch gezien zal ik de leerlingen ruim op tijd aanraden om de volledige film thuis eens te bekijken. De taak zelf zal uiteraard met door mij uitgesneden filmfragmenten werken. Om alles vlot te doen verlopen heb ik dan ook een klaslokaal nodig waar elke leerling toegang heeft tot een individuele computer of tablet. Indien dit niet mogelijk is, moet de taak natuurlijk omgezet worden naar een thuis- of groepsopdracht. Indien het een groepsopdracht wordt, verandert er in se niets aan de opdracht maar het lijkt mij dan wel opportuun om in kleine groepjes van 2 tot maximaal 3 leerlingen te werken.

In een ideale wereld wordt deze les in twee opeenvolgende lesuren gegeven aangezien één lesuur zeer weinig is om in een ander lokaal en met computers aan de slag te gaan. Realistischer is waarschijnlijk dat de lesuren verspreid zijn en het tweede lesuur gewoon ingevuld wordt door het eerst volgende lesuur geschiedenis. De PC-klas heeft hopelijk ook hoofdtelefoons voorzien zodat de leerlingen in stilte kunnen luisteren naar hun fragmenten. Indien dit niet het geval is zullen we creatief moeten omspringen met persoonlijke oortjes van de leerlingen.

¹ Nick Hodges, "History Buffs: Apocalypto," History Buffs, Geraadpleegd op 20.05.2020, <https://www.youtube.com/channel/UCggHoXaj8BQHlPmOxezeWA>

Het filmanalysemodel is gebaseerd op het drieledig model van Chris Vos zoals gezien in de lessen vakdidactiek geschiedenis.²

Leerplandoelstellingen

VVKSO: Leerplan geschiedenis 2^e graad ASO/KSO, D/1999/0279/026

8. De leerlingen verdiepen, verfijnen en verruimen de vaardigheden van de eerste graad die verband houden met het formuleren en toepassen van elementaire aspecten van de historische methode (heuristiek, kritiek en synthese) en met het ordenen van informatie in tijd, ruimte en maatschappelijk kader.)

11. De leerlingen onderscheiden oorzaak en gevolg, continuïteit en discontinuïteit, feit en fictie, gewilde en ongewilde gevolgen, gelijktijdigheid en ongelijktijdigheid.

18. De leerlingen geven blijk van een kritische houding bij het gebruik van informatie over de historische en actuele werkelijkheid.

Zoals vaak zijn er een hele resem aan leerplandoelstellingen die enigszins in een lessenreeks aan bod komen. Deze drie vormen echter de kern van wat ik met deze lessenreeks wil bereiken. De inhoud van film en les is hier veruit ondergeschikt aan de doelen die ik stel op het gebied van historische vaardigheden en attitude.

Lesdoelstellingen

- De leerlingen kunnen de geziene leerstof over de precolumbiaanse culturen kritisch aanwenden bij de filmanalyse.
- De leerlingen kunnen een historische speelfilm analyseren aan de hand van het drieledige analysemodel van Chris Vos.
- De leerlingen nemen een kritische houding aan ten opzichte van zowel de film zelf alsook reacties op de film.
- De leerlingen zien in hoe de context van een film impact uitoefent op de drie lagen van de film.
- De leerlingen beseffen hoe historische films vaak fouten maken en kunnen beredeneren waarom filmmakers soms bewust hiervoor opteren.
- De leerlingen kunnen een eigen mening formuleren over de moeilijke positie van de historische speelfilm.
- De leerlingen beseffen en kunnen illustreren hoe filmische technieken op het gebied van decor, muziek, montage en camerastandpunt ons als kijker beïnvloeden.
- De leerlingen kunnen zelfstandig aan de slag met anderstalige tekstfragmenten.
- De leerlingen kunnen een eindoordeel vellen over de historische accuraatheid van *Apocalpyto*.

² Chris Vos, *Bewegend verleden: inleiding in de analyse aan films en televisieprogramma's* (Amsterdam: Boom, 2004).

Draaiboek

Media: computers en/of tablets, aparte werkbundels op papier (cf. infra), en hoofdtelefoons. De leerlingen ook mogen hun handboek/notities over de lessen precolumbiaanse culturen bij zich houden. Hiernaast mogen de leerlingen ook een boek gebruiken zoals bijvoorbeeld *'Stapstenen'* of een ander werk waarin in het algemeen enkele zaken over onderzoek en rapportage opgelijst staan. (Ik doel hiermee op een soort schoolbrede 'methode' voor onderzoek en dus ook (historische) kritiek. Op mijn school was dit dus *Stapstenen* maar dit kan gerust een zelfgemaakte bundel zijn).³ Al het nodige beeldmateriaal zit in een aparte map op de pagina van het vak geschiedenis op de elektronische leeromgeving van de school.

Instap

Ik herinner de leerlingen aan onze lessen van de afgelopen weken over de precolumbiaanse culturen en ga met hen in gesprek of ze zich de beeldfragmenten nog herinneren die ik getoond heb. Er komen namelijk in de gewone lessenreeks minstens een drietal korte illustratieve fragmenten terug uit de film. Ik heb tijdens de les al eens kort laten vallen dat dit nogal een beruchte film is in historische middens omwille van de wijze waarop ze omgaat met de historische setting. Ik ben echter, bewust, niet al te diep hierop in gegaan tijdens de les in de wetenschap dat deze les er binnenkort aankwam.

Tijdens deze korte interactie deel ik ondertussen de invulbundels uit alsook leg ik de opzet van de les uit. Dit doe ik door de leerlingen te vertellen dat ze vandaag als echte onderzoekers/historici aan de slag zullen moeten met de film *Apocalypto*. Ik pols hierbij wat historici juist doen in hun onderzoek en zou de term 'historische kritiek' in de loop van dit gesprek zeker moeten horen van de leerlingen aangezien ze hiermee bekend zijn uit mijn lessen.

Terwijl de klas de computers aan het opstarten is, borduur ik hier even op verder. Ik zeg hen dat ze zelf in deze twee lesuren de film zullen moeten ontleden volgens de regels en methode van historische kritiek om op het einde tot een antwoord te komen op de vraag "Is *Apocalypto* op het gebied van historische accuratesse een goede speelfilm?".

De leerlingen zouden ondertussen klaar moeten zitten om aan de opdracht te beginnen. Ze hebben hun bundels en de map met het beeldmateriaal zou ook geopend moeten zijn op hun computers. Aangezien ik deze opdracht niet geheel vrijblijvend wil maken en ik maar al te goed besef hoe chaotisch dergelijke werkvormen kunnen zijn wordt hier ook een evaluatie aan deze opdracht gekoppeld. Ze moeten zich dus ook aan de deadline van 2 lesuren houden. Indien ik merk dat dit fout loopt door mijn toedoen (te veel vragen bijvoorbeeld) dan kan ik dit uiteraard nog aanpassen. De evaluatie is hier dan ook eerder een stok achter de deur om de leerlingen aan het werk te zetten.

De leerlingen gaan aan de slag met hun invulbundel en ik loop rond om te superviseren en op vragen te antwoorden.

Op de volgende pagina begint de effectieve werkbundel zoals de leerlingen hem zouden ontvangen.

³ Bart Laureys, *Stapstenen: onderzoek stap voor stap* (Berchem: De Boeck, 2015).

Kritische filmanalyse Apocalypto

In de les hebben we al enkele fragmenten uit de film Apocalypto bekeken. Vandaag gaan jullie individueel aan de slag om deze film als echte historici kritisch te ontleden. De filmfragmenten zitten allemaal in de map genaamd 'filmanalyse' op jullie online leeromgeving onder het vak geschiedenis.

A. Achtergrondinformatie

1) Zoals jullie weten is de eerste stap bij de analyse van elke 'bron' een onderzoek naar de (ontstaans)context van de bron. Lijst hieronder alle elementen op die volgens jullie relevant zijn als contextuele informatie bij deze film. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het jaartal van verschijnen, de carrière van de regisseur enzovoort. Gebruik gerust Stapstenen hierbij en lijst ook je bron(nen) op.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Nu we bekend zijn met de ontstaanscontext van de film kunnen we focussen op de eigenlijke historische setting. De film speelt zich af in de historische kern van de Mayacultuur op het Yucatán-schiereiland. Duidt op onderstaande kaart ruwweg de verspreiding van de Mayacultuur aan alsook het Yucatán-schiereiland. Gebruik hierbij een legende.

B. Filmische laag

De eerste manier waarop we deze film gaan analyseren is op het niveau van de filmische laag. Dit betekent “datgene dat uitgebeeld wordt”. Hier gaan we dus kijken hoe deze historische setting in beeld wordt gebracht en wat dit met zich meebrengt. Kernelementen van deze laag zijn de decors, kostuums, attributen, muziek, camerastandpunten et cetera.

Bekijk filmfragment 1 (1:10 – 1:11) en antwoord op de onderstaande vraag.

3) De film zelf geeft zeer weinig informatie over waar en wanneer in de geschiedenis we ons bevinden. Hoe zouden we uit het **decor** uit fragment 1 kunnen opmaken dat we te maken hebben met een precolumbiaanse cultuur in Midden-Amerika? Grijp gerust terug naar je cursusmateriaal hiervoor.

.....
.....
.....
.....

Met dit in het achterhoofd bekijk je fragment 2 (14:50 – 15:45)

4) Welk soort samenleving wordt hier geschetst? Zijn deze mensen volgens jou verwant aan deze uit fragment 1? Verklaar waarom wel/ niet.

.....
.....
.....

Bekijk fragment 3 (24:45 – 26:40)

5) We zien enkele krijgers het dorp van ons hoofpersonage *Jaguarpoot* overvallen. Vergelijk de **kostuums** uit de film met de onderstaande tekst. Klopt de kostuumkeuze van de krijgers volgens de bron? Waarom zouden de filmmakers hiervoor gekozen hebben?

“The ancient Maya regularly participated in wars and conflicts and developed protective clothing as a means of defense. These outfits involved a padded mantle (perhaps made from twisted cotton or thick leaves), often covered with animal skin, and accoutrements such as shields decorated with animal hide or feathers.”

.....
.....
.....
.....

Bekijk opnieuw fragment 1 (1:10 – 1:11)

6) Zoals jullie in de les gezien hebben was de Mayacultuur er één met een duidelijke afgebakende sociale stratificatie. Illustreer dit aan de hand van de kostumering in dit fragment.

.....
.....
.....

Bekijk fragment 4 (1:09:10- 1:10:10)

7) Welke sfeer/emoties willen de filmmakers hier met deze **muziek** en achtergrondgeluiden oproepen? Slagen ze hier in?

.....
.....
.....

Bekijk filmfragment 5 (1:31-1:33)

8) Er worden heel wat **cameratechnieken** gebruikt tijdens deze achtervolgingsscène. Benoem minstens 3 camerastandpunten en verklaar waarom de regisseur juist hiervoor koos.

.....
.....
.....
.....

9) Naast het spelen met camerastandpunten om bepaalde indrukken op te wekken kan ook de **beeldmontage** hierbij een rol spelen. Hoe vloeien de beelden in deze scène in elkaar over en welke indruk wekt dit op bij ons als toeschouwer?

.....
.....

C. Narratieve laag

De filmische laag is in essentie de fysieke verbeelding van de narratieve laag van een film. Aan de grondslag van een film ligt normaliter altijd een narratief (verhaal) dat de filmmakers willen vertellen aan het publiek. Kernelementen van deze laag zijn onder andere: chronologie, rolverdeling, oorzaken en gevolgen et cetera.

10) Hoewel de film zich in een historische setting afspeelt is het verhaal eigenlijk een zeer persoonlijk verhaal. Vat de rol van Jaguarpoot binnen dit verhaal in een tweetal zinnen samen. Wat is de functie van Jaguarpoot als personage in de film?

.....
.....
.....

11) Welk klassiek verhalend mechanisme wordt gebruikt in fragment 3 om het verhaal op gang te brengen?

.....
.....

Bekijk fragment 6 (57:40-1:05)

12) In de les hebben we enkele mogelijke factoren gezien voor het verval van de Mayacultuur na de klassieke periode (250-800). In dit fragment komen er twee mogelijke factoren naar voren. Benoem ze.

.....
.....
13) Neem er even jullie lessen bij en verklaar waarom de factor die eerst in beeld gebracht wordt problematisch is qua historische correctheid? (Hint: let op de chronologie)

.....
.....
Zoals jullie weten uit de lessen speelde religie een zeer belangrijke rol in de Mayacultuur. Bekijk fragment 7 (1:13:30 -1:22:40). Let op, dit fragment bevat expliciete bloedige beelden!

14) Waarom deden precolumbiaanse culturen zoals de Maya's aan mensenoffers? Wat was het doel van deze concrete offers als je terugdenkt aan vraag 13?

.....
.....
15) Wat zou een reden kunnen zijn om deze taferelen zo gruwelijk en expliciet in beeld te brengen? Geef er minstens 2.

.....
.....
16) Wat werd de uiteindelijke redding van Jaguarpoot en waarom lijken de priesters hier ook zo blij mee te zijn?

.....
.....
17) Verklaar aan de hand van onderstaand excerpt waarom Jaguarpoot en zijn stamgenoten blauw geverfd waren in het fragment.

"The Maya associated the color blue with their rain deities. When they offered sacrifices to the god Chaak, they would paint them blue in hopes he would send rain to make corn grow."

.....
.....
.....
De keuze om Jaguarpoot hier als simpele maar kundige held tegenover de brute decadente Maya's uit te spelen is natuurlijk een zeer bewuste keuze van de filmmakers. Het feit dat Jaguarpoot en zijn stam eerder op een soort onontdekte stam uit het Amazonewoud lijken dan een MayabesAVING hoort hier dan ook bij. Het motief van de 'nobeLe wilde' Jaguarpoot wiens rustige maar bewonderenswaardige leven verstoord wordt is een duidelijke vorm van **romantisering** van het verleden.

In historische films moet er soms noodgedwongen met **'uitvindingen'** gewerkt worden. Dit omdat er vaak gewoonweg niet genoeg bronmateriaal voorhanden is om alle hiaten in het verhaal op te vullen. De film Apocalypto en de regisseur Mel Gibson hebben op dit vlak dan ook een bedenkelijke reputatie. Zo wordt hem kwalijk genomen dat hij soms wel heel veel vrijheid neemt met de historische werkelijkheid en zo desinformatie en **clichés** verspreidt.

Bekijk fragment 8 (2:06:30 – 2:07:38)

18) Welke gebeurtenis lijkt er zich hier voor te doen?

.....

19) Waarom is dit problematisch als we er vanuit gaan dat de film zich op het einde van de bloeiperiode van de Mayacultuur focust?

.....
.....

20) De filmmakers hebben heel bewust ambigu gelaten over welke periode en beschaving de film nu eigenlijk gaat. Ze lijken een soort allegaartje van precolumbiaanse geschiedenis verspreid over een millennium te hebben gemaakt. Waarom zouden ze hiervoor kiezen denk je?

.....
.....
.....

D. Symbolische laag

De symbolische laag is de derde en misschien wel de moeilijkst te vatten laag bij filmanalyse. Dit vooral omdat je om de symboliek te begrijpen al vrij goed verdiept moet zijn in de behandelde materie. Deze laag peilt naar de betekenis van de film. Zit er een duidelijke boodschap achter de film? Zijn de vertoonde waarden en normen hedendaags of historisch? Dit zijn enkele belangrijke vragen die we ons moeten stellen als we symbolische laag van de film willen begrijpen.

21) Ondertussen weten jullie dat Mel Gibson de regisseur is van deze film. Zoek wat meer op over zijn controversiële leven en probeer een link te vinden met hoe zijn persoonlijke waarden- en normensysteem in de film terug te vinden is. Illustreer met minstens één voorbeeld.

.....
.....
.....
.....
.....

22) In filmfragment 8 kwam er één symbool heel pertinent naar voren in deze scène. Gebruik je antwoord op de vraag hierboven om aan te duiden waarom dit misschien het geval is en of dit een reflectie is van historische of hedendaagse waarden en normen.

.....
.....
.....

23) Jullie zijn nu ondertussen volop verdiept in deze film en de geschiedenis van de precolumbiaanse culturen maar vele mensen bekijken uiteraard historische films louter als vermaak. Wat kunnen volgens jou de implicaties zijn van filmmakers die hun persoonlijke visie binnenbrengen in hun films?

.....
.....

.....
.....
.....

24) Zoek op hoe de film onthaald werd door de mensen die van de Maya's afstammen en schrijf hier neer wat de steeds terugkerende kritiek in hun betoog is.

.....
.....
.....

E. Conclusie

Ondertussen zijn jullie waarschijnlijk zelf al tot de conclusie gekomen dat het genre van de historische speelfilm een zeer bijzondere positie inneemt tussen vermaak en informeren. Historici zullen altijd kritiek blijven hebben op bepaalde aspecten van een film die 'fout' zijn maar aan de andere kant zijn films het medium bij uitstek om geschiedenis te populariseren.

25) Apocalypto is een film die hevige reacties en emoties oproept bij allerlei partijen van Mayanakomelingen tot historici. Schrijf hieronder in jullie slotoordeel wat jij van Apocalypto als historische speelfilm vindt op het gebied van historische accuratesse maar ook gewoon als speelfilm en of deze opdracht de manier waarop je speelfilms in de toekomst gaat bekijken verandert heeft?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Voor iedereen die verder de historische accuraatheid van deze film wil napluizen: typ op YouTube, "Apocalypto, History Buffs" in. Hier kan je in een video van een twintigtal minuten in detail bekijken wat er volgens de maker van video allemaal historisch incorrect is aan Apocalypto.

Verbetersleutel

Kritische filmanalyse Apocalypto

In de les hebben we al enkele fragmenten uit de film Apocalypto bekeken. Vandaag gaan jullie individueel aan de slag om deze film als echte historici kritisch te ontleden. De filmfragmenten zitten allemaal in de map genaamd 'filmanalyse' op jullie online leeromgeving onder het vak geschiedenis.

A. Achtergrondinformatie

1) Zoals jullie weten is de eerste stap bij de analyse van elke 'bron' een onderzoek naar de (ontstaans)context van de bron. Lijst hieronder alle elementen op die volgens jullie relevant zijn als contextuele informatie bij deze film. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het jaartal van verschijnen, de carrière van de regisseur enzovoort. Gebruik gerust Stapstenen hierbij en lijst ook je bron(nen) op.

De leerlingen moeten hier zelf, met hulp van *Stapstenen* of iets dergelijks, op zoek naar wat volgens hen belangrijke contextinformatie zou kunnen zijn. Ze moeten tenminste: producent, jaartal van uitgave, regisseur, land van uitgave en eventueel ook 'succes' ophoofden. Hun bronnen moeten ze vermelden om te kijken of ze oog hebben voor de kwaliteiten en valkuilen van bepaalde online informatiekanalen.

2) Nu we bekend zijn met de ontstaanscontext van de film kunnen we focussen op de eigenlijke historische setting. De film speelt zich af in de historische kern van de Mayacultuur op het Yucatán-schiereiland. Duidt op onderstaande kaart ruwweg de verspreiding van de Mayacultuur aan alsook het Yucatán-schiereiland. Gebruik hierbij een legende.

De leerlingen moeten simpelweg aantonen dat ze op een blinde kaart zelfstandig informatie kunnen weergeven. Ik veronderstel dat ze gewoonweg met twee kleuren zullen werken om hun kaart aan te duiden. De informatie is gemakkelijk in hun PowerPoints terug te vinden.

B. Filmische laag

De eerste manier waarop we deze film gaan analyseren is op het niveau van de filmische laag. Dit betekent "datgene dat uitgebeeld wordt". Hier gaan we dus kijken hoe deze historische setting in beeld wordt gebracht en wat dit met zich meebrengt. Kernelementen van deze laag zijn de decors, kostuums, attributen, muziek, camerastandpunten et cetera.

Bekijk filmfragment 1 (1:10 – 1:11) en antwoord op de onderstaande vraag.

3) De film zelf geeft zeer weinig informatie over waar en wanneer in de geschiedenis we ons bevinden. Hoe zouden we uit het **decor** uit fragment 1 kunnen opmaken dat we te maken hebben met een precolumbiaanse cultuur in Midden-Amerika? Grijp gerust terug naar je cursusmateriaal hiervoor.

We hebben in de les uitgebreid stil gestaan bij de stedelijke cultuur en architectuur van de precolumbiaanse samenlevingen. Enkele zaken die zeker aan bod zouden moeten komen zijn: de getrapte steden piramiden, de verhouding tussen houten perifere gebouwen en het stenen centrum van het 'heilige district' en de typische kleurrijke versieringen.

Met dit in het achterhoofd bekijk je fragment 2 (14:50 – 15:45)

4) Welk soort samenleving wordt hier geschetst? Zijn deze mensen volgens jou verwant aan deze uit fragment 1? Verklaar waarom wel/ niet.

Ik wil vooral dat de leerlingen hier illustreren dat ze beseffen dat de beide samenlevingen zoals ze geschetst worden in de film zeer verschillend zijn. De 'primitieve' jagers-verzamelaars stam van Jaguarpoot die in een houten jungledorp leeft tegenover de stenen stadstaat zoals we ze in de les besproken hebben. Wat ze op de vraag rond verwantschap antwoorden doet er in se niet toe op dit moment als hun antwoord maar logisch onderbouwd is.

Bekijk fragment 3 (24:45 – 26:40)

5) We zien enkele krijgers het dorp van ons hoofpersonage *Jaguarpoot* overvallen. Vergelijk de **kostuums** uit de film met de onderstaande tekst. Klopt de kostuumkeuze van de krijgers volgens de bron? Waarom zouden de filmmakers hiervoor gekozen hebben?

"The ancient Maya regularly participated in wars and conflicts and developed protective clothing as a means of defense. These outfits involved a padded mantle (perhaps made from twisted cotton or thick leaves), often covered with animal skin, and accoutrements such as shields decorated with animal hide or feathers."

De leerlingen moeten eerst voor zichzelf een gepaste vertaling kunnen maken. Hieruit moeten ze kunnen afleiden dat de kostumering in deze scène alvast niet strookt met de historische werkelijkheid zoals we deze in het fragment kunnen lezen. Interessant zou zijn moesten de leerlingen zelf kunnen beredeneren dat dit waarschijnlijk een bewuste keuze was om de 'slechteriken' er zeer angstaanjagend en bijna buitenaards en onmenselijk uit te doen zien. Dit speelt dan weer in op de noodzaak van de kijker om te sympathiseren met hoofpersonage Jaguarpoot.

Bekijk opnieuw fragment 1 (1:10 – 1:11)

6) Zoals jullie in de les gezien hebben was de Mayacultuur er één met een duidelijke afgebakende sociale stratificatie. Illustreer dit aan de hand van de kostumering in dit fragment.

Hier moeten de leerlingen simpelweg illustreren dat ze uit het fragment merken dat de klederdracht van de verschillende sociale groepen duidelijk verschillende. Hoog op de sociale ladder: zeer extravagant en kleurrijk. Laag op de sociale ladder: zeer simpele tunieken in doffe aardse kleuren. Eventueel kunnen ze hier ook terugkomen op de kledij van de krijgers.

Bekijk fragment 4 (1:09:10- 1:10:10)

7) Welke sfeer/emoties willen de filmmakers hier met deze **muziek** en achtergrondgeluiden oproepen? Slagen ze hier in?

De opzweepende en angstaanjagende muziek neemt ons als het ware mee op sleeptouw met de gevangenen op hun tocht naar het onvermijdelijke. Oplettende kijkers merken ook al waar deze scène naar toe lijkt te gaan. Of de muziek hierin slaagt is puur subjectief uiteraard.

Bekijk filmfragment 5 (1:31-1:33)

8) Er worden heel wat **cameratechnieken** gebruikt tijdens deze achtervolgingsscène. Benoem minstens 3 camerastandpunten en verklaar waarom de regisseur juist hiervoor koos.

Tijdens de achtervolgingsscène merk je heel goed hoe er met verschillende camerastandpunten gespeeld wordt. We krijgen een vogelperspectief, een perspectief vanuit de ogen van Jaguarpoot zelf en een kikkerperspectiefshot. De leerlingen moeten hierbij aanhalen dat bijvoorbeeld het persoonlijk perspectief vanuit Jaguarpoot in de put met lijken bedoeld is om zijn angst en gruwel duidelijk in de verf te zetten. Het vogelperspectief beeld creëert eigenlijk hetzelfde gevoel maar dan door een goed overzicht te geven van de totale omvang van de slachtpartijen. Er zitten zeker ook andere herkenbare camerastandpunten in dit fragment dus zolang alles logisch onderbouwd is ben ik zeer tevreden.

9) Naast het spelen met camerastandpunten om bepaalde indrukken op te wekken kan ook de **beeldmontage** hierbij een rol spelen. Hoe vloeien de beelden in deze scène in elkaar over en welke indruk wekt dit op bij ons als toeschouwer?

De achtervolging is een duidelijk voorbeeld van de zogenaamde **fast cutting** techniek in filmmontage. De leerlingen moeten dit begrip uiteraard niet benoemen. Ze moeten wel aantonen dat de beelden heel snel mekaar opvolgen en dat deze typische techniek uit actiefilms gemaakt is om dynamisme en hier ook angst uit te drukken. Het lijkt als het ware alsof je zelf aan het wegrennen bent voor achtervolgers.

C. Narratieve laag

De filmische laag is in essentie de fysieke verbeelding van de narratieve laag van een film. Aan de grondslag van een film ligt normaliter altijd een narratief (verhaal) dat de filmmakers willen vertellen aan het publiek. Kernelementen van deze laag zijn onder andere: chronologie, rolverdeling, oorzaken en gevolgen et cetera.

10) Hoewel de film zich in een historische setting afspeelt is het verhaal eigenlijk een zeer persoonlijk verhaal. Vat de rol van Jaguarpoot binnen dit verhaal in een tweetal zinnen samen. Wat is de functie van Jaguarpoot als personage in de film?

De leerlingen moeten hier de rol van Jaguarpoot als protagonist verduidelijken. Het is vanuit zijn perspectief dat het verhaal verteld en beleefd wordt. Hij is de ongewilde held die gedwongen wordt actie te ondernemen.

11) Welk klassiek verhalend mechanisme wordt gebruikt in fragment 3 om het verhaal op gang te brengen?

Het oerklassieke mechanisme van een actiefilm is de held die tegen zijn zin een gevaarlijk avontuur wordt binnen gezogen door een boosaardige tegenpartij. De overgang van een rustig leven in de jungle naar een gewelddadige overval is het 'inciting incident' dat dit verhaal aanzwengelt. De leerlingen moeten dit natuurlijk niet allemaal in deze termen beschrijven. Ze moeten echter wel het idee achter een inciting incident kunnen verwoorden aan de hand van deze specifieke scène.

Bekijk fragment 6 (57:40-1:05)

12) In de les hebben we enkele mogelijke factoren gezien voor het verval van de Mayacultuur na de klassieke periode (250-800). In dit fragment komen er twee mogelijke factoren naar voren. Benoem ze.

Ziekte (meisje met de pokken) en landbouwproblemen. Het wordt niet helemaal duidelijk in beeld gebracht in deze scène maar de filmmakers lijken vooral droogte te willen aanduiden als dader voor de verdorven maisvelden die wel te zien krijgen.

13) Neem er even jullie lessen bij en verklaar waarom de factor die eerst in beeld gebracht wordt problematisch is qua historische correctheid? (Hint: let op de chronologie)

Het meisje leek te leiden aan een Europese variant van de pokken. Een duidelijk anachronisme aangezien onze historische setting circa 800 lijkt te zijn.

Zoals jullie weten uit de lessen speelde religie een zeer belangrijke rol in de Mayacultuur. Bekijk fragment 7 (1:13:30 -1:22:40). Let op, dit fragment bevat expliciete bloedige beelden!

14) Waarom deden precolumbiaanse culturen zoals de Maya's aan mensenoffers? Wat was het doel van deze concrete offers als je terugdenkt aan vraag 13?

De leerlingen moeten kort de rol van rituelen bij natuurgodsdiensten verklaren en dit koppelen aan het feit dat deze offers bedoeld waren om de algemene malaise op te lossen. Concreet vroegen de priesters als vertegenwoordigers van de Mayasamenleving de Goden dus om regen zodat hun gewassen weer zouden groeien.

15) Wat zou een reden kunnen zijn om deze taferelen zo gruwelijk en expliciet in beeld te brengen? Geef er minstens 2.

Het antwoord hierop is niet eenduidig en ik zou willen dat de leerlingen hier antwoorden vanuit het perspectief van de filmmakers. Dit soort scènes is nu eenmaal in de gekende stijl van Gibson en we weten ook allemaal dat niets beter verkoopt dan geweld en naakt. Hiernaast zouden de leerlingen moeten beseffen dat dit een narratieve techniek is om de stedelingen als brute barbaren af te schilderen die onze held en zijn hele stam willen uitroeien. Dit helpt het publiek opnieuw mee te leven met Jaguarpoot en zijn penibele situatie.

16) Wat werd de uiteindelijke redding van Jaguarpoot en waarom lijken de priesters hier ook zo blij mee te zijn?

De leerlingen moeten terugkoppelen naar hun lessen en wat ik verteld heb over astronomie/ astrologie en de verhouding met religie bij de precolumbiaanse culturen. De redding was de zonsverduistering die een teken was van de god Chaac dat hij hen hoorde en hun problemen weldra zou oplossen. De priesters zagen dit als teken dat de godheden hen weer gunstig gezind waren en het volk weer kalm werd.

17) Verklaar aan de hand van onderstaand excerpt waarom Jaguarpoot en zijn stamgenoten blauw geverfd waren in het fragment.

“The Maya associated the color blue with their rain deities. When they offered sacrifices to the god Chaak, they would paint them blue in hopes he would send rain to make corn grow.”

Hier moeten de leerlingen vrij letterlijk gewoon illustreren dat ze met de hulp van digitale middelen in staat zijn Engelstalige fragmenten te vertalen en parafraseren.

De keuze om Jaguarpoot hier als simpele maar kundige held tegenover de brute decadente Maya's uit te spelen is natuurlijk een zeer bewuste keuze van de filmmakers. Het feit dat Jaguarpoot en zijn stam eerder op een soort onontdekte stam uit het Amazonewoud lijken dan een Mayabeschaving hoort hier dan ook bij. Het motief van de 'nobele wilde' Jaguarpoot wiens rustige maar bewonderenswaardige leven verstoord wordt is een duidelijke vorm van **romantisering** van het verleden.

In historische films moet er soms noodgedwongen met '**uitvindingen**' gewerkt worden. Dit omdat er vaak gewoonweg niet genoeg bronmateriaal voorhanden is om alle hiaten in het verhaal op te vullen. De film Apocalypto en de regisseur Mel Gibson hebben op dit vlak dan ook een bedenkelijke reputatie. Zo wordt hem kwalijk genomen dat hij soms wel heel veel vrijheid neemt met de historische werkelijkheid en zo desinformatie en **clichés** verspreidt.

Bekijk fragment 8 (2:06:30 – 2:07:38)

18) Welke gebeurtenis lijkt er zich hier voor te doen?

De aankomst van de Spanjaarden op het Yucatán-schiereiland.

19) Waarom is dit problematisch als we er vanuit gaan dat de film zich op het einde van de bloeiperiode van de Mayacultuur focust?

Voortbouwend op het probleem van de chronologie vermeldt in vraag 13 moeten de leerlingen hier dezelfde gedachtegang uitbouwen.

20) De filmmakers hebben heel bewust ambigu gelaten over welke periode en beschaving de film nu eigenlijk gaat. Ze lijken een soort allegaartje van precolumbiaanse geschiedenis verspreid over een millennium te hebben gemaakt. Waarom zouden ze hiervoor kiezen denk je?

De leerlingen zouden zich hier opnieuw in de ogen van de filmmakers moeten verplaatsen. Deze makers die gewoonweg zo veel mogelijk klassieke en herkenbare elementen uit de precolumbiaanse culturen in hun film willen incorporeren. Chronologie, specificiteit alsook historische accuratesse zullen vaak ondergeschikt zijn aan het vertelde verhaal of sterk visueel materiaal. Filmmakers willen over het algemeen goede films maken en geen accurate documentaires.

D. Symbolische laag

De symbolische laag is de derde en misschien wel de moeilijkst te vatten laag bij filmanalyse. Dit vooral omdat je om de symboliek te begrijpen al vrij goed verdiept moet zijn in de behandelde materie. Deze laag peilt naar de betekenis van de film. Zit er een duidelijke boodschap achter de film? Zijn de vertoonde waarden en normen hedendaags of historisch? Dit zijn enkele belangrijke vragen die we ons moeten stellen als we symbolische laag van de film willen begrijpen.

21) Ondertussen weten jullie dat Mel Gibson de regisseur is van deze film. Zoek wat meer op over zijn controversiële leven en probeer een link te vinden met hoe zijn persoonlijke waarden- en normensysteem in de film terug te vinden is. Illustreer met minstens één voorbeeld.

Mel Gibson is als persoon zeer controversieel. Wat hier vooral interessant is, is dat hij een zeer overtuigende christen is. Het is niet moeilijk uit de film enkele elementen te halen waaruit duidelijk wordt dat Gibson zoals wel vaker zijn persoonlijke identiteit en overtuigen in zijn werk binnenloodt. Om hierop te antwoorden zullen de leerlingen al hun kennis over de film moeten koppelen aan een begrip van de persoon Mel Gibson.

22) In filmfragment 8 kwam er één symbool heel pertinent naar voren in deze scène. Gebruik je antwoord op de vraag hierboven om aan te duiden waarom dit misschien zo duidelijk in beeld gebracht wordt en of dit een reflectie is van historische of hedendaagse waarden en normen.

Voortbouwend op het vorige antwoord zien we hier zeer duidelijk het katholieke kruis en priesters aan boord van de Spaanse boten. Men zou kunnen redeneren dat Gibson dit vanuit zijn eigen persoonlijke overtuigingen in de verf wou zetten. De enige echte beschaving kwam de Amerikaanse woestijn redden en verlossen met het woord van God. Dit is natuurlijk slechts één mogelijke, en misschien misplaatste persoonlijke, interpretatie. Als leerlingen bijvoorbeeld antwoorden dat dit simpelweg dient tot identificatie van de mannen in de boten als Spanjaarden is dit natuurlijk ook een even valabel antwoord. Bij veel van deze vragen staat niet het antwoord maar de eigen inzichten en de argumentatie centraal.

23) Jullie zijn nu ondertussen volop verdiept in deze film en de geschiedenis van de precolumbiaanse culturen maar vele mensen bekijken uiteraard historische films louter als vermaak. Wat kunnen volgens jou de implicaties zijn van filmmakers die hun persoonlijke visie binnenbrengen in hun films?

De leerlingen kunnen hier enkele richtingen uit met hun antwoord. Ik hoop dat ze hun antwoorden op de bovenstaande vragen alsook de rest van de lessenreeks hier bundelen tot een coherent antwoord waarbij de mogelijke valkuilen van persoonlijke vooringenomenheden in de verf gezet worden.

24) Zoek op hoe de film onthaald werd door de mensen die van de Maya's afstammen en schrijf hier neer wat de steeds terugkerende kritiek in hun betoog is.

De reacties waren overwegend negatief en kenden als rode draad dat de vele historische fouten niet te vergeven zijn en dat ze de nagedachtenis van voorouders schaden. Verder werd de film ook vaak als racistisch bestempeld.

E. Conclusie

Ondertussen zijn jullie waarschijnlijk zelf al tot de conclusie gekomen dat het genre van de historische speelfilm een zeer bijzondere positie inneemt ergens tussen vermaak en informeren. Historici zullen altijd kritiek blijven hebben op bepaalde aspecten van een film die 'fout' zijn maar aan de andere kant zijn films het medium bij uitstek om geschiedenis te populariseren.

25) Apocalypto is een film die hevige reacties en emoties oproept bij allerlei partijen van Mayanakomelingen tot historici. Schrijf hieronder in jullie slotoordeel wat jij van Apocalypto als historische speelfilm vindt op het gebied van historische accuratesse maar ook gewoon als speelfilm en of deze opdracht de manier waarop je speelfilms in de toekomst gaat bekijken verandert heeft?

Zeer persoonlijke en open antwoorden zijn hier mogelijk. De leerlingen moeten wel kanttekeningen maken bij de historische accuratesse van de film maar verder ben ik gewoon zeer benieuwd naar de antwoorden. Bij het laatste deel van de vraag hoop ik natuurlijk het antwoord 'ja' te krijgen met een onderbouwde argumentatie die op zijn beurt het doel van deze hele les samenvat en aantoont dat de leerlingen de methode van historische kritiek en filmanalyse zichzelf eigen hebben gemaakt.

Bibliografie

Acket, Chantal en Tessa Van den Borre "Apocalpyto." Geraadpleegd 17.04.2020. <https://www.ipg.ugent.be/nl/film-en-geschiedenis/filmbespreking/apocalpyto>.

"Apocalpyto." Geraadpleegd 17.04.2020. <https://www.imdb.com/>.

"Apocalpyto." Geraadpleegd 17.04.2020. <https://en.wikipedia.org/wiki/Apocalpyto>.

Hodges, Nick. "History Buffs: Apocalpyto." History Buffs. Geraadpleegd op 20.05.2020. <https://www.youtube.com/channel/UCggHoXaj8BQHliPmOxezeWA>.

Laureys, Bart. *Stapstenen: onderzoek stap voor stap*. Berchem: De Boeck, 2015.

Vos, Chris. *Bewegend verleden: inleiding in de analyse aan films en televisieprogramma's*. Amsterdam: Boom, 2004.

Tekstfragmenten:

Termain, Cara Grace. "Resource: Ancient Maya clothing." Mexicolore. Geraadpleegd 23.05.2020. <https://www.mexicolore.co.uk/maya/teachers/what-did-the-ancient-maya-wear>.

Moskowitz, Clara. "Secret to Mayan Blue paint found." Live Science. Geraadpleegd 23.05.2020. <https://www.livescience.com/2322-secret-mayan-blue-paint.html>.

Kaart:

"Central America." d-MAPS.com. Geraadpleegd op 26.05.2020. https://d-maps.com/pays.php?num_pay=118&lang=en.